

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U001481

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 05-05-2025

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Адобаш Віктор Вікторович

2. VIKTOR ADOBASH

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 06-06-2025

Спеціальність за освітою: Середня освіта (Фізична культура)

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 8851

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03.19.21

Тема дисертації:

1. Шкільна освіта УРСР в умовах лібералізації 1985-1991 рр.
2. School Education in the Ukrainian SSR under Conditions of Liberalization in 1985-1991

Реферат:

1. У дисертаційній праці на основі аналізу широкої джерельної бази та з урахуванням здобутків української історіографії з'ясовано розвиток загальноосвітньої школи України в умовах лібералізації 1985-1991 рр. Розділ I «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» присвячений аналізу історіографічної розробки теми, її джерельного забезпечення та методології дослідження. Огляд історіографії засвідчив, що обрана тема ще не стала предметом спеціальних наукових студій, що зумовило необхідність її комплексного дослідження. Всебічний аналіз історіографії з досліджуваної теми дозволив виділити два етапи: радянський 1985 – 1991 рр. та сучасний – починаючи з 1991 р. й по сьогодні. Сучасна історіографія проблеми загальноосвітніх шкіл в умовах лібералізації 1985 – 1991 рр. включає три тематичні групи: роботи, що висвітлюють загальні суспільно-політичні, соціокультурні трансформації в умовах «перебудови»; дослідження різних аспектів освітнього процесу, дотичних до періоду «перебудови»; роботи краєзнавчого

характеру, які розкривають історію окремих навчальних закладів. Дисертація написана на великому масиві джерел, що включають архівні документи та друквані матеріали. Друковані джерела нами поділено на три групи: офіційні нормативні документи союзних і республіканських органів, які регулювали правові основи шкільної освіти та системи виховання; матеріали періодичних видань суспільного та освітнього спрямування; навчально-методичні матеріали, які використовувалися в шкільній програмі, а також довідкова література 1980-х рр. Методологічну основу дисертації склали принципи науковості, історизму, об'єктивності, всебічності, системності, міждисциплінарності. У роботі застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи (порівняльно-історичний, описовий, проблемно-хронологічний, діалектичний, аналітичний), які дозволили всебічно проаналізувати становище та розвиток загальноосвітньої школи Української РСР в умовах лібералізації 1985-1991 рр. У розділі II «Загальноосвітня школа Української РСР в другій половині 1980-х років» проаналізовано вплив освітньої реформи середини 1980-х рр. на розвиток загальноосвітньої школи, умови професійної діяльності вчителів та середовище підготовки учнів. У реалізації державної стратегії розвитку школа мала готувати громадянина соціалістичного суспільства, не лише здатного до вирішення науково-технічних завдань, модернізації виробництва, але й готового давати відсіч «чужій» капіталістичній ідеології. Перед школами постало ряд нових завдань: реконструкції навчання в умовах науково-технічної революції, посилення взаємозв'язку школи з практичним виробництвом, а згодом – пошук нових підходів у навчанні та вихованні в руслі гласності й демократизації. Вчителям доводилося долати технічну неграмотність в умовах орієнтації навчання на інформатизацію і комп'ютерну грамотність, поліпшувати трудове виховання та орієнтувати учнів на подальшу професійну освіту. З посиленням лібералізації вчителі-новатори почали відмовлятися від шаблонності, оволодівати новими знаннями і навичками, методикою ведення сучасного уроку, опанувувати тонкощі демократизації освітнього простору, долати наслідки русифікації, знайомити учнів із здобутками власної історії і культури, шукати шляхів становлення основ національної школи. На кінець перебудови українська школа здобуває національне спрямування і розвиток. У розділі III «Ідеологічна та виховна робота в шкільних закладах освіти Української РСР» досліджено напрямки та механізми впливу радянської ідеології на учасників освітнього процесу загальноосвітніх шкіл УРСР та поступове її ослаблення в умовах лібералізації суспільства, демократизації засобів масової інформації та наукових студій. Всебічно висвітлено напрямки виховної роботи з учнями, з'ясовано її суть та змістове наповнення, форми взаємодії вчителів з батьками. Доведено наростання кризових явищ в системі радянського виховання, зумовлених кризою цінностей комуністичної моралі на тлі «гласності» і суспільних процесів лібералізації. Проаналізовано напрямки шкільної історичної та краєзнавчої роботи, яка поступово відходила від ідеологічних шаблонів та набувала національно-патріотичного спрямування. Висвітлено досвід розгортання народознавчої, фольклорно-етнографічної діяльності в закладах шкільної освіти як альтернативу патріотичної та моральної виховної роботи, базованої на національних витоках духовності. Указано, що процеси демократизації та лібералізації суспільства, україноцентрична позиція передової когорти вчителів посприяли оновленню виховної системи та накопиченню позитивного досвіду формування національної концепції освіти, реалізованої вже в незалежній Україні.

2. The dissertation, based on a broad source base and taking into account the achievements of Ukrainian historiography, clarifies the development of general secondary education in Ukraine during the period of liberalization of 1985-1991. Chapter I "Historiography, Source Base, and Research Methodology" is devoted to the analysis of the historiographical development of the topic, its source support, and research methodology. The review of historiography shows that the selected topic has not yet been the subject of dedicated academic studies, which necessitated its comprehensive exploration. The analysis allows distinguishing two historiographic stages: the Soviet (1985-1991) and the modern one – from 1991 to the present. Modern historiography of general secondary schools under conditions of liberalization in 1985-1991 includes three thematic groups: studies highlighting general socio-political and sociocultural transformations during "perestroika"; research on various aspects of the educational process during that period; and local history works covering the history of individual educational institutions. The dissertation is based on a large body of sources, including archival documents and printed

materials. The printed sources are divided into three groups: official regulatory documents of the union and republican bodies that governed the legal foundations of education and upbringing systems; materials from periodicals with public and educational focus; teaching-methodological materials used in school curricula, as well as reference literature from the 1980's. The methodological basis of the dissertation includes principles of scientific rigor, historicism, objectivity, comprehensiveness, systematicity, and interdisciplinarity. Both general scientific and special methods are applied (comparative-historical, descriptive, problem-chronological, dialectical, analytical), allowing for a comprehensive analysis of the condition and development of general education in the Ukrainian SSR during 1985–1991. Chapter II “General Secondary Education in the Ukrainian SSR in the Second Half of the 1980s” analyzes the influence of mid-1980s educational reform on the development of general education, teachers’ professional conditions, and the student environment. According to the state development strategy, schools had to prepare citizens for socialist society – capable not only of solving scientific-technical tasks and modernizing production but also of resisting “foreign” capitalist ideology. Schools faced new tasks: reorganizing education in the context of the scientific-technical revolution, strengthening ties between schools and practical production, and later – searching for new teaching and educational approaches under glasnost and democratization. Teachers had to overcome technical illiteracy, develop labor education, and guide students toward vocational training. With increased liberalization, innovative teachers began abandoning standardization, mastering new knowledge and skills, modern teaching methods, and nuances of democratization in education. They also worked to counteract russification, introduce students to native history and culture, and establish the foundations of national schooling. By the end of the perestroika period, Ukrainian schooling had acquired a national orientation. Chapter III “Ideological and Educational Work in the Schools of the Ukrainian SSR” explores the directions and mechanisms of Soviet ideological influence on participants of the educational process and its gradual weakening amidst social liberalization and media democratization. The chapter comprehensively covers student upbringing strategies, their content, and teacher-parent interactions. It highlights the growing crisis in the Soviet value system, caused by the collapse of communist morality in the context of glasnost and liberalization. The chapter also analyzes historical and ethnographic school activities, which gradually shifted from ideological to national-patriotic orientation. It showcases the rise of folk-ethnographic and ethnological activities as alternatives to ideological upbringing, emphasizing national spiritual roots. It notes that processes of democratization and liberalization, along with the Ukrainian-centric stance of progressive educators, contributed to the renewal of the educational system and the accumulation of positive experience in forming a national concept of education, which would later be implemented in independent Ukraine.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- 1. Адобаш В. Ідеологічні аспекти навчального процесу в школах УРСР в умовах лібералізації 1985-1991 рр. Соціум. Документ. Комунікація. Переяслав, 2023. Том.8. №3. С.34-42.
- 2. Адобаш В. Напрямки виховної роботи в загальноосвітніх школах УРСР 1985-1991 рр. через призму радянських цінностей. Часопис української історії /за ред.доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. Київ, 2024. Вип. 49. С.119-128.
- 3. Адобаш В. Історико-краєзнавча робота в закладах середньої освіти УРСР в 1985-1991 рр. Історія науки і біографістика. 2024. № 1. С.163-178.

- 4. Адобаш В.В. Модернізація навчального процесу в умовах реформування шкільної освіти в 1985–1991 роках. Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Вип. 72. Київ, 2024. С.105–111.
- 5. Адобаш В. Загальноосвітня школа УРСР періоду «перебудови»: джерелознавчий аспект. Український літопис. Ukrainian Litopys. зб. наук. праць. Переяслав (Київська обл.): Домбровська Я.М. 2024. Вип. 3. С.7–14.
- 6. Адобаш В. Реформування загальноосвітньої школи України в умовах лібералізації 1985 – 1991 рр. European philosophical and historical discourse. Volume 8. Issue 4. 2022. P.5–11.
- 7. Адобаш В.В. Відкриття проблеми голодомору та процеси лібералізації в освіті УРСР в кінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Голодомор в Україні 1932–1933 рр.: постгеноцидний синдром: матеріали Міжнародного круглого столу. 25 листопада 2022 року. Переяслав (Київської обл.): Домбровська Я.М., 2022. 80 с. С.4–8.
- 8. Адобаш В. В. Вплив Чорнобильської катастрофи на навчально-виховний процес у школах доби «перебудова». Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 45): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 17–18 листопада 2022 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.]; ГО «Наукова спільнота»; WSSG w Przeworsku. Тернопіль : ФО–П Шпак В.Б. С.115–116.
- 9. Адобаш В. Реформування загальноосвітньої та професійної школи УРСР в умовах «перебудови». Перспективи розвитку науки, освіти та суспільства в контексті євроінтеграції: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 7 жовтня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С.69–70.
- 10. Тарапон О., Адобаш В. Матеріали переяславської періодики кінця 1980-х – початку 1990-х рр. як джерело оновлення навчально-виховного процесу закладів середньої освіти УРСР. Матеріали L Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» 31 жовтня 2022. Збірник наукових праць. Переяслав, 2022 р. С.55–57.
- 11. Адобаш В.В. Шкільна освіта Української РСР в умовах соціокультурних змін доби «перебудови». Соціокультурні трансформації в Україні ХХ – ХХІ ст. і подолання радянської спадщини в освіті, культурі, ментальності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 17 травня 2023 року. Переяслав (Київська обл.): Домбровська Я.М., 2023. С.7–9.

Наукова (науково-технічна) продукція: аналітичні матеріали

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0124U003233

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Тарапон Оксана Анатоліївна

2. Oksana A. Tarapon

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-2947-3816

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Коцур Віталій Вікторович

2. Vitalii V. Kotsur

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6647-7678

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Каганов Юрій Олегович

2. Yurii O. Kahanov

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6889-7377

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Запорізький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02125243

Місцезнаходження: вул. Університетська, буд. 66, Запоріжжя, Запорізький р-н., 69011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Лаврут Ольга Олександрівна
2. Olha O. Lavrut

Кваліфікація: д. і. н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6915-7474

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Код за ЄДРПОУ: 02135804

Місцезнаходження: вул. Василя Стуса, 47, Краматорськ, 84300, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Обласна державна адміністрація

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Хмельницька Людмила Василівна
2. Liudmyla V. Khmelnytska

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-2482-4322

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Потапенко Руслана Михайлівна
2. Ruslana M. Potapenko

Кваліфікація: д. філософ, доц., 032

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3521-9462

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Код за ЄДРПОУ: 04543387

Місцезнаходження: вул. Сухомлинського, буд. 30, Переяслав, Переяслав-Хмельницький р-н., 08401, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Молоткіна Валентина Костянтинівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Молоткіна Валентина Костянтинівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Сіропол Володимир Олександрович

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна